

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA – UNIwersYTET OPOLSKI

STUDIA SLAVICA XVIII/1

**UNIVERSITAS
OSTRAVIENSIS**
Facultas Philosophica

OSTRAVA 2014

REDAKCJA NAUKOWA – VĚDECKÁ REDAKCE
Jana Raclavská (Ostrava), Joanna Czaplińska (Opole)

RADA REDAKCYJNA – REDAKČNÍ RADA

Kalina Bahneva (Sofie), Konstantin Barszt (Sankt Petěrburg), Galina Blagasova (Belgorod), Irena Bogoczová (Ostrava), Wojciech Chlebda (Opole), Elżbieta Dąbrowska (Opole), Stanisław Gajda (Opole), Władysław Hendzel (Opole), Bronisław Kodzis (Opole), Irena Masoit (Vilnius), Romuald Naruniec (Vilnius), Miroslav Mikulášek (Ostrava), Marta Pančíková (Ostrava), Jelena Semjonovna Uzeněva (Moskva), Adriana Uliu (Craiová), Svatava Urbanová (Ostrava), Emil Tokarz (Bielsko-Biała), Bogusław Wyderka (Opole)

RECENZENTI – RECENZENCI

Marek Bernacki, Irena Bogoczová, Jaroslav David, Josef Dohnal, Janina Garozińska, Igor Jelínek, Shamil Khairov, Urszula Kolberová, Michał Kopczyk, Stanisław Marinczenko, Miroslav Mikulášek, Jiří Muryc, Gabriela Olchowa, Marta Pančíková, Jana Raclavská, Blažena Rudincová, Emil Tokarz, Vítězslav Vilímek, Jan Vorel

REDAKCE – REDAKCJA

Vladimír Severa

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNÍ VERZI

Redakce prohlašuje, že původní (referenční) verze časopisu je verze tištěná.

ISSN 1803-5663

ISBN 978-80-7464-484-9 (Ostravská univerzita v Ostravě)

ISBN 978-83-7395-582-0 (Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego)

SPIS TREŚCI – OBSAH

Literární věda – Literaturoznawstwo

Wojciech GORCZYCA – Pułapki utopizmu w <i>Wojnie i pokoju</i> Lwa Tolstoja	7
Marta SZYMOR-RÓLCZAK – Na wszystko jest przysłowie – z warsztatu badacza-edytora literatury polskiego oświecenia	25
Andrey ARTEMOV – K charakteristice postavy s vyprávěcí funkcí v některých ruských a českých postmoderních románech	35
Jan VOREL – Psychoanalytický přístup v esteticko-filozofických koncepcích ruského a českého symbolizmu	49
Ольга ШИЛИНА – М. М. Зощенко и М. А. Булгаков: трагедия мастера	61
Dana HUČKOVÁ – Žáner besednice v slovenskej literatúre na konci 19. storočia	69
Svatava URBANOVÁ – Alba – nový knižní fenomén	75

Jazykověda – Językoznawstwo

Иванка АТАНАСОВА – Роль родового понятия (гиперонима) при определении рода несклоняемых неодушевленных существительных	85
Ivana DOBROTOVÁ – Nowomowa jako narzędzie budowania medialnego wizerunku polski w czeskiej prasie	99
Jana RACLAVSKÁ, Piotr SZALAŚNY – Nad językowym obrazem psa w polszczyźnie – uwagi metodologiczne	105
Marcin WĄGIEL – Fonologická interpretace polských nazálních diftongů a afrikát z hlediska axiomatického funkcionalizmu	111
Ilona ADÁMKOVÁ – Analýza formantů nářečních samohlásek (na materiálu centrální hanáčtiny)	121
Stanislava SPINKOVÁ – Pomístní jména na území českého národního jazyka jako (historický) pramen	133
Joanna KUĆ – „Środkujące zeznania” – sposoby nominacji aktów notarialnych z początku XIX wieku	141
Marta ŠTEFKOVÁ – Moravská a slezská pomístní jména ve světle dialektologie	147
Michaela BOHÁČOVÁ – Pomístní jména v jihomoravském pohraničí (na příkladu obce Jevišovka)	159

Translatologie Translatologia

Igor JELÍNEK – Высоцкий в чешских переводах Я. Моравцовой, М. Дворжака и Радуги	167
--	-----

Recenze a pojednání Recenzje i omówienia

Veronika Faktorová, <i>Mezi poznáním a imaginací. Podoby obrozenského cestopisu</i> , Praha: Nakladatelství ARSCI, 2012 (<i>Jana Pácalová</i>).....	181
Urbanová S., 2012, <i>Dialogy Ivy Procházkové</i> , Ostrava, 199 s. (<i>Zuzana Stanislavová</i>).....	185
Renata Bizior, <i>O języku prozy Jędrzeja Kitowicza</i> , Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, 2012, 298 s. (<i>Violetta Machnicka</i>)	187
Dorota Suska, <i>Z problemów stylizacji językowej w opowiadaniach Marka Hłaski</i> , Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, 2012, 287 s. (<i>Violetta Machnicka</i>)	193
Nadežda Michajłowa-Staljanowa, <i>Verba percipiendi в българския и полския език</i> , София: Wydawnictwo Uniwersytetu Św. Klimenta Ochrydzkiego, 2011, 195 s. (<i>Justyna Wojciechowska</i>).....	199
Anton Eliáš, Ľubor Matejko, <i>Florilegium in honorem Alexandri Isačenko. Ad iubilaeum centenarium oblatum</i> , Bratislava: Nakladatelství Coolart, 2011, 131 s. (<i>Maria-Stefanie Knapitsch</i>)	201

POMÍSTNÍ JMÉNA NA ÚZEMÍ ČESKÉHO NÁRODNÍHO JAZYKA JAKO (HISTORICKÝ) PRAMEN

Stanislava SPINKOVÁ

Minor Place Names on the Territory of the Czech National Language as a (Historical) Source

Abstract:

The results of a linguistic analysis offer interesting data also for researchers from other fields of science, as regional history, archeology, ethnology, biology etc. The paper deals with a type of proper names that are related to the objects in the landscape. Czech linguistics has at its disposal the onomastic material from the whole territory of the Czech national language. The author presents also two onomastic projects of the Institute of Czech Language of Czech Academy of Sciences.

Key words:

Onomastics, anoikonym, minor place name, source, vanished settlement, cattle, emigration, mining, processing of minerals

Contact:

Ústav pro jazyk český AV ČR, dialektologické oddělení, Brno; spinkova@iach.cz

Jak napsal např. Ladislav Hosák, jsou pomístní jména „důležitým historickým pramenem, který nám do značné míry nahrazuje psané prameny z doby, kdy tyto byly ještě vzácností“ (Hosák 1971: 194). Pomístnímu jménu jako historickému prameni jsem se věnovala na X. sjezdu českých historiků v Ostravě v září roku 2011 v sekci *Meze a obory mezioborové spolupráce – bohemistika a historie*. Tento článek vznikl rozpracováním příspěvku projednaného na konferenci. Jeho cílem je pojednat o projektech zaměřených na zpracování pomístních jmen v Ústavu pro jazyk český AV ČR a na příkladech konkrétních pomístních jmen naznačit, co může jazykověda nabídnout odborníkům z jiných vědních oborů, a přispět tak k rozvoji lidského poznání.

Co se skrývá pod pojmem **pomístní jméno**? Vysvětlení najdeme např. v *Encyklopedickém slovníku češtiny* (2002: 204). Pomístní jméno (dále PJ) nebo též anoikonymum je „název neobydleného objektu tradičně definovaný jako vlastní jméno neživého přírodního objektu na Zemi, který není určen k obývání a v krajině pevně fixován“. Jsou to tedy jména obdělávaných i neobdělávaných pozemků (polí, luk, lesů), terénních útvarů (kopců, údolí, skal), vod (potoků, řek, studánek, rybníků, jezer), v krajině nápadných stromů, které nezřídka slouží jako výrazné orientační body; dále také objektů, které v krajině utvořil člověk, jako jsou cesty, mosty, doly, lomy, pískovny, skládky a stavby, jež nejsou určeny k obývání – tedy kostely, kapličky, rozhledny, trigonometrické body apod. Lidé si vytvářejí jména těchto objektů, **aby jim sloužily k orientaci v krajině**.

Podle potřeb obyvatel v určité oblasti se fond takových jmen obměňuje. Většinou jméno žije déle, než trvá existence objektu, k němuž se vztahuje – a tato skutečnost může být pro historika využitelná. Tomu, že fond PJ podléhá změnám, napomáhá také skutečnost, že PJ nebývají nikde oficiálně vedena. V závislosti na tom, jak důležitý objekt je, se zvyšuje počet uživatelů jeho jména a tím i neměnnost jména.

PJ představují jazykové bohatství, které dokumentuje a zachovává zajímavé **jazykové jevy** a přináší **svědectví o faktech** souvisejících s **regionální historií, archeologií, přírodovědou, etnografií** a jinými vědními obory (srov. Slovník pomístních jmen v Čechách 2005: 7).

Původně patřil výzkum PJ k **pomocným vědám historickým**, dnes je zkoumají především onomastikové, tedy **jazykovědci** zabývající se vlastními jmény. Termín zavedl **Hermenegild Jireček**; podrobněji o tom David, Rous 2006: 12n.

Ponechme stranou, co všechno může posloužit jako zdroj materiálu ke zkoumání PJ (zvláště těch, která už z povědomí lidí vymizela). Budiž zde řečeno, že v 60. až 80. letech 20. století proběhla na našem území **velká soupisová akce**. V jejím rámci byla nashromážděna rozsáhlá sbírka PJ, kterou v současné době čeští onomastikové zpracovávají. Šlo o jména v té době dosud živá. Vzhledem ke scelování pozemků po první i druhé světové válce a hlavně k obrovským majetkovým změnám po druhé světové válce, zanikla nebo proměnila se i řada objektů. A postupem času došlo i vzhledem ke změnám životního stylu obyvatelstva k zapomínání mnoha jmen, především jmen obdělávaných pozemků. Soupisová akce přišla naštěstí ještě včas. Nicméně PJ vznikají a užívají se neustále. S napětím sledujeme, co přinesl do fondu PJ např. zánik řady jednotných zemědělských družstev apod.

Zpracovávání fondu PJ z území celého státu prozatím není ve světě rozšířené – protože je tato činnost náročná časově i finančně. Spíše jsou k dispozici výsledky z regionálních výzkumů. V Česku existují databáze PJ jednak z území Čech, jednak z Moravy a Slezska, jsou uloženy v Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky; práce s tímto materiálem je neobyčejně zajímavá. Možnost vytvářet **vědecké výsledky s platností pro území celého státu**, které jsme u nás schopni produkovat, **není v mezinárodním kontextu vůbec samozřejmá**.

Do databází se zařazují i některá pojmenování objektů, která stojí na hranici mezi pomístními a místními jmény, tedy jmény nesídlitních a sídlitních objektů. Místními jmény se zpravidla označují obce, jejich části a stavby určené k tomu, aby je obýval člověk. Do slovníků místních jmen však zpravidla nebývají zahrnuty **názvy hostinců, někdejších zemědělských usedlostí a místních částí malých obcí**, které (místní části) tvoří samostatné správní jednotky. Tato jména pak mnohdy zůstávají opomenuta. Proto jsou do značné míry zařazena do Slovníku pomístních jmen v Čechách a Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku (srov. Slovník pomístních jmen v Čechách 2005: 7, Šipková 2010: 49).

Databáze obsahují také cenný **materiál získaný v obcích dnes již zaniklých**. To je případ např. jmen z Heřmanic, Skryjí a Lipňan na Třebíčsku. Zmíněné obce musely ustoupit výstavbě jaderné elektrárny v Dukovanech.

Sbírka PJ z Čech je uložena v onomastickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze. Soupisovou akcí byla získána PJ na z 86 % zkoumaného území. Výsledky dosavadních výzkumů tohoto materiálu lze nalézt mimo jiné v knižní monografii **Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest**, která vyšla v roce 1995. V roce 2000 vyšel úvodní (ukázkový) svazek **Slovníku pomístních jmen v Čechách** a do dnešního dne bylo publikováno celkem pět svazků. Vydávání slovníku v knižní podobě bylo ovšem prozatím zastaveno, počítá se však se zveřejňováním dalších hesel v elektronické podobě.

Materiál z Moravy a české části Slezska je archivován a zpracováván v brněnském dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR. Na Moravě a ve Slezsku byl sběr PJ proveden plošně na 96 % území s tradičním českým obyvatelstvem, na Českotěšínsku i s obyvatelstvem polské národnosti. V oblastech s dřívější převahou německy mluvících, ve kterých po r. 1945 vlivem odsunu došlo k přetržce kontinuity obyvatelstva, a tudíž i k obměně anoikonymie, akce provedena plošně nebyla; avšak z některých obcí soupisy PJ k dispozici máme. Většinou jde o materiál z doplňkových sběrů a dále diplomových nebo disertačních prací.

Sestavování slovníku z moravského a slezského území bylo zahájeno později, než tomu bylo v Čechách. Časový posun při práci na obou slovnících má za následek např. to, že

pracovní kolektiv v Brně (jehož jsem členkou) vzhledem k pokroku v digitální technice a technologii **využívá už od počátku** slovníkového projektu **digitalizačních postupů nejen jako instrumentu k uložení** jazykového materiálu. Na základě originálního programu vytvořeného speciálně pro Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku se už od počátku k vydání připravuje primárně **digitální interaktivní slovník**. Bližší informace o sběru materiálu uloženého v Brně a o současném stavu jeho zpracování v rámci Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku byly zveřejněny v monotematickém čísle 1 časopisu *Acta onomastica* v roce 2010. Toto „brněnské“ číslo recenzoval pro časopis *Naše řeč* Pavel Štěpán (2012: 255–263), člen autorského kolektivu pražského slovníku. Poukázal mimo jiné na rozdílné i styčné body v koncepci pražské a brněnské redakce.

Dodejme ještě, že brněnskou koncepci digitálního zpracování slovníku PJ přejal slovenský Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra (Valentová 2009: 283–291). Můžeme se tedy těšit, že databáze moravských, slezských a slovenských PJ budou kompatibilní, a bude tak vytvořen nepostradatelný základ pro konfrontaci struktury soustav jmen v češtině a slovenštině i pro další bádání – tedy slavistická, příp. jiná.

Je známo, že PJ přinášejí **svědectví o zaniklých obcích**. Příkladem může být zaniklá obec *Manice*. Na ni upomíná název ulice *Maničky* v Brně-Žabovřeskách (Flodrová 1984: 104). Podobně jméno lesní a polní trati *Keblany* zaznamenané v anonymii tří sousedících obcí na Tišnovsku (konkrétně v Drásově, Vsechovicích a Železném) dává tušit zaniklé osídlení. V těchto místech byla nejpozději ve 12. stol. založena ves, která pravděpodobně zanikla v souvislosti s reorganizací plužiny a zástavby Drásova „při přechodu na emfyteuzi ve druhé třetině 13. stol.“ (Procházka 1988: 9). PJ i v tomto případě vzniklo ze jména místního; ke jménům na *-any* více viz Čornejová 2009: 129–132. Někdy jméno polní trati dokazuje, že **řeka v minulosti změnila svůj tok** – to je případ řeky Dyje a názvů tratí *Alte Thaya* u Bohumělic a *In der alten Thaya* u Hevlína (jak zjistil L. Hosák 1971: 194). Zaniklým obcím se z jazykovědců věnovala zvláště L. Olivová-Nezbedová (obecněji např. Olivová-Nezbedová 1973, 1983, články o jednotlivých lokalitách viz soupis jejích prací, Nováková 2008: 12–24); komentář k moravskému materiálu viz např. Šrámek 1973.

Vedle zaniklého osídlení jsou PJ rovněž svědectvím dalších jevů v životě člověka, dříve běžných, dnes zaniklých. S měnícím se životním stylem společnosti upadlo v zapomnění např. mnoho jevů souvisících s **chovem dobytka**. Ze slovníku běžného českého mluvčího již vymizela slova jako *draha* nebo *drahy*. Označovala cestu/dráhu, jíž se vyháněl dobytek z obce na pastviny, a později také pozemek ležící ladem, který sloužil k dobytčí pastvě. Vlastní jména *Draha* nebo *Drahy* zaznamenaná v 2. polovině 20. stol. se již nežádka vztahovala na objekty jiné, velmi často na místní části. Jména jsou tu svědkem starých dobytčích tras a také hranic staré zástavby, neboť se dobytek často pásal na okraji vesnice. Dobytek pasoucí se v těchto místech musel postupem času ustoupit expandující zástavbě. Jména svědčící o původním využití pozemků však mnohdy přetrvala dodnes. Zeměpisné rozšíření jmen *draha/Draha*, resp. *drahy/Drahy* mapuje Český jazykový atlas 2 (1997: 322, 325). Problematika byla rozpracována šířeji (srov. např. Utěšený 1966, Spinková 2010, Spinková 2011 aj.).

Poměrně častým PJ v českých, moravských i slezských obcích je **Amerika**. Většinou se vztahuje nebo původně vztahovalo k polím. V řadě případů upomíná na fakt, že se v minulých dobách z našeho území vystěhovali lidé do zámoří. Motivem pojmenování bývá podle R. Šrámka, autora hesla v připravovaném slovníku, buď vzdálenost objektu od zastavěné části obce (řidčeji i poloha za vodou), nebo skutečnost, že si rodina objekt pořídila za peníze vydělané v zámoří, příp. se majitelé vystěhovali do Ameriky apod. Tento motiv se objevuje např. i u objektů jménem *Argentina*. Svou roli mohly sehrát i představy o situaci v Americe a životě v ní („je tam teplo jak v Americe“, „byly tam poměry jak na Divokém západě“, hostinec „špatné pověsti“, „člověk se tam nadřel jak v Americe“), úspěch při obdělávání („za

ovoce bylo utrženo mnoho peněz“), případně se na pozemku pěstovaly dovezené plodiny („nasázeli tam americké odrůdy jabloní“). Jistě nepřekvapí, že PJ *Amerika* se nevyskytují v nejbohatších zemědělských oblastech (zvl. na Hané a na jižní Moravě; v nížinách kolem toku řeky Moravy), ale v oblastech s vyšší nadmořskou výškou, kopcovitým terénem, oblastech, ze kterých nedostatek vyháněl obyvatelstvo za lepším životem do ciziny. – Toto budoucí „čtenář“ Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku uvidí. Náš **program je schopen generovat mapy** PJ nebo etymonů v PJ obsažených **na pozadí fyzické mapy**, na pozadí říční sítě, dále též s hranicemi okresů nebo s vyznačenou polohou okresních měst apod.

Mapy různého typu k heslu Amerika z připravovaného Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku byly v barevném provedení otištěny v „brněnském“ čísle časopisu *Acta onomastica* (Šípková 2010: 61). Také rozšíření PJ *Amerika* nebo PJ tuto lexikální jednotku obsahujících na území Čech lze dohledat, a to ve Slovníku pomístních jmen v Čechách I (A), 2005: 52. Pro případné srovnání obou map je zde třeba upozornit na jisté odlišnosti zobrazení. Značka na mapě ze Slovníku pomístních jmen v Čechách I (A) ukazuje přítomnost PJ na území bývalého soudního okresu (neodpovídá jednotlivé obci, v níž bylo jméno zapsáno). Čím větší značka je, tím větší je i počet zaznamenaných PJ. Značka na mapě v připravovaném Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku odpovídá jednotlivé obci, ze které je doloženo jedno či více PJ spadajících pod příslušné slovníkové heslo; značka zobrazuje skutečnou polohu obce. Šedou barvou jsou na mapě znázorněny oblasti s dřívější převahou německy mluvícího obyvatelstva, ve kterých po r. 1945 vlivem odsunu došlo k přetržce kontinuity obyvatelstva, a tudíž i k obměně anoikonymie; anoikonymický výzkum zde nebyl proveden plošně.

V Raškovících na Frýdeckomístecku bylo zapsáno jméno *Cymřunky* pro les a pastviny. Jméno pravděpodobně vzniklo z nářečního obecného jména *cymřunk* (to adaptací německého *Zimmerung* ve významu ‚výdřeva‘). PJ je tedy dokladem toho, že v lese takto označeném zřejmě probíhala **těžba dřeva na důlní výztuže**; jméno lesa se pak rozšířilo i na přilehlé pastviny, příp. pastviny vzniklé po vykácení jeho části.

Tomu, že PJ mohou svědčit **o těžbě a zpracování nerostných surovin**, byla již v odborné literatuře věnována pozornost, a to nejen u nás. Např. v Rakousku byli jazykovědci přizváni do projektu mapujícího dějiny důlní činnosti v Tyrolsku. Těžbou především mědi a stříbra se společně zabývala skupina vědců složená z rakouských, švýcarských a německých archeologů, archeobotaniků, archeometalurgů, archeozoologů, dendrologů, etnologů, geodetů, historiků, lingvistů, mineralogů a paleoekologů. Z českých autorů takto orientovaných publikací jmenujme např. J. Matúšovou (1995: 403–425 aj.) nebo J. Davida (2002: 7–18).

Abychom uvedli ještě nějaký další dílčí výsledek ze zpracování PJ na Moravě a ve Slezsku, můžeme zmínit zjištění Z. Komárkové, že **PJ motivovaná existencí železných hutí** se nacházejí soustředěněji na Blanensku, méně na Olomoucku. **PJ, jež jsou stopami po sklářských hutích**, byla zaznamenána především na východní Moravě, méně pak na Žďársku a Prostějovsku, jak lze vysledovat na mapě. Rozšíření takových jmen v Čechách srov. Matúšová 1995: 422.

V PJ se setkáváme také např. s haldami (Komárková 2010: 377–378). Jména se slovem *halda* nebo *holda* (reflektujícím něm. nář. výslovnost; výskyt v okrese Karviná, srov. mapu) byla zaznamenána soustředěněji na Karvinsku a v areálu zahrnujícím Blanensko, jihovýchodní Žďársko a severní Brněnsko, rozptýleně rovněž na jihovýchodě Moravy. Jména odkazují buď na **těžbu uhlí** (na Karvinsku), na **těžbu železné rudy a kamencové břidlice** (na Blanensku) apod., nebo je podstatné jméno *halda*, *haldy* užito **v jiném významu**: ve významu ‚velká, ohromná hromada, kupa‘. PJ pak označují objekty podle výskytu hromad nějakého materiálu: haldy dřeva skladované u pily; nebo hlínu a písek vyvezené při regulaci řeky, také navážku proti povodním. Absence těchto jmen na západě Moravy (Jihlavsko, částečně Žďársko, převážně též Třebíčsko, srov. mapu) koresponduje se zjištěním J. Davida (2002: rozšířená verze na

webu) pro přilehlé Havlíčkobrodsko. Podle J. Matúšové (1995: 410) se obdobná PJ vyskytují „roztroušeně po celých Čechách mimo pruh severně od středního toku Labe“.

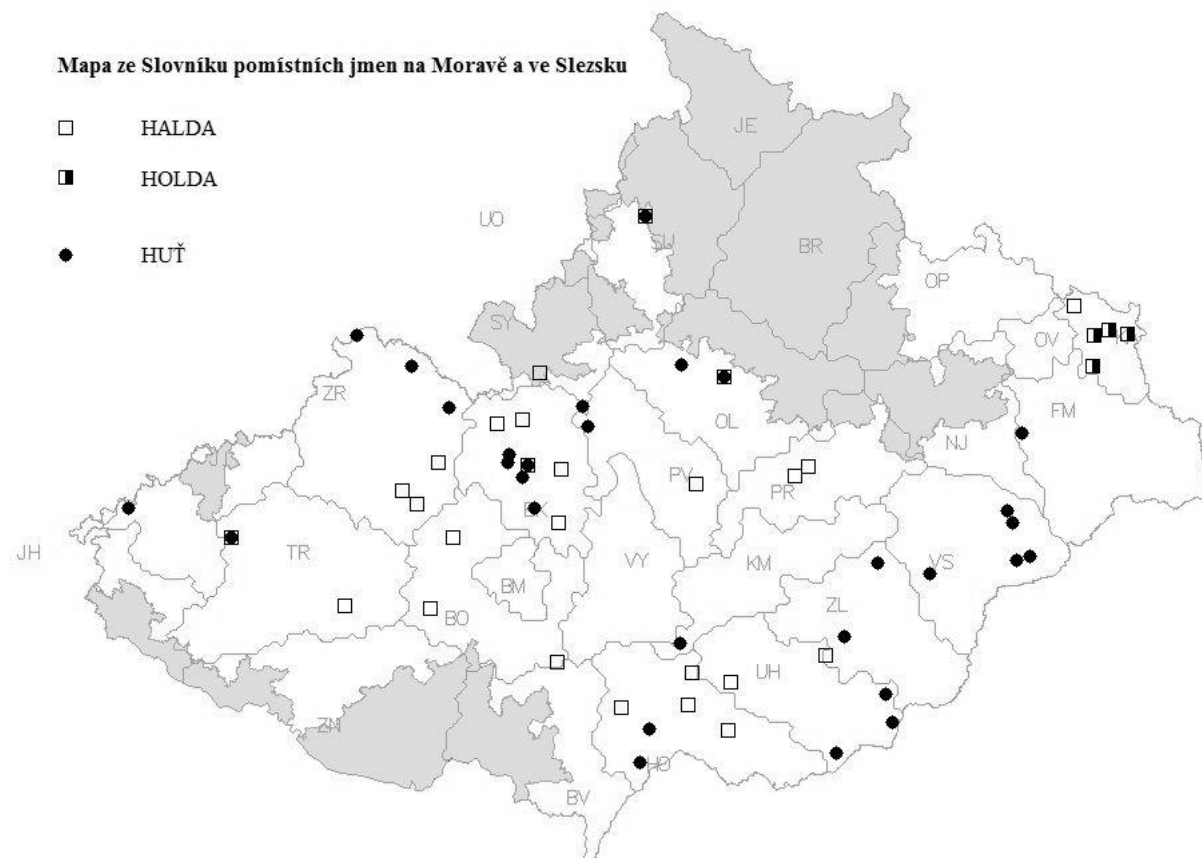
Jako poslední uveďme ještě jeden dosud nezmíněný typ PJ, totiž případ, kdy bylo do češtiny přejato, adaptováno, chcete-li, tak zkomoleno hotové PJ. Například *Zeify*. Dříve zmíněné *Cymřunky* jsou jméno jiného typu. *Cymřunky* zná i obecná slovní zásoba, *cymřunk* je také české nářeční apelativum – svým významem nářečním mluvčím dobře srozumitelné.

Přejmout od německých mluvčích jejich PJ bylo výhodné. Jména jako např. *Prétaky* nebo *Fifejdy*, která nemají svůj protějšek v české obecné slovní zásobě, mají tu výhodu, že jsou nezaměnitelná – dobře tak plní funkci PJ, aby člověk mohl na území obce jednoznačně identifikovat jeden konkrétní objekt. A k tomu ani nepotřebuje vědět, co původní jméno vlastně znamenalo. Tedy *Prétaky* český mluvčí vytvořil zkomolením z *Breitackrů* (*Breitacker* ‚široká pole‘). A na *Fifejdách* se původně pásł dobytek, takto si náš mluvčí přeměnil a do skloňovacího systému zařadil německé *Viehweide* (‚dobyččí pastvinu‘), resp. *Viehweiden* v množném čísle (i když výchozí mohl být tvar v jednotném čísle, množné číslo může být záležitostí už české adaptace). O PJ *Fifejdy* psal již dříve L. Hosák (1968, Příloha: 14) a jeho komentář doplnil R. Vermouzek (1988: 227–228).

Zmíněné *Zeify* se vyskytují převážně v pohraničí na severu republiky – v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, jak ukazují např. výklady E. Schwarze. Z českých databází z novějšího sběru můžeme doplnit záznamy z okresu Týn nad Vltavou a dále z oblasti při hranici mezi Čechami a Moravou – z Havlíčkobrodsko, Pelhřimovsko a Jihlavsko. Těmto jménům se věnovala J. Matúšová (2010: 309–326). Jsou pozůstatkem dávných snah o těžbu kovů – odkazují na místa, kde se v minulosti rýžovalo.

Je tedy zřejmé, že **pomístní jména jsou skutečně neviditelnými svědky minulosti**, jak napsali J. David a P. Rous (2006). Budou-li historikové, archeologové a jiní odborníci sledovat a využívat výsledky lingvistické práce, bude to vždy ku prospěchu lidského poznání; totéž platí obráceně i pro lingvisty. Přejme si proto více mezioborové spolupráce.

Tento článek vznikl v návaznosti na grant GA ČR č. P404/11/1786 Slovník nářečí českého jazyka.

Seznam zkratk okresů použitých na mapě ze Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku: BK – Blansko, BM – Brno(-město), BO – Brno-venkov, BR – Bruntál, BV – Břeclav, FM – Frýdek-Místek, HO – Hodonín, JE – Jeseník, JH – Jindřichův Hradec, JI – Jihlava, KA – Karviná, KM – Kroměříž, NJ – Nový Jičín, OL – Olomouc, OP – Opava, OV – Ostrava, PR – Přerov, PV – Prostějov, SU – Šumperk, SY – Svitavy, TR – Třebíč, UH – Uherské Hradiště, UO – Ústí nad Orlicí, VS – Vsetín, VY – Vyškov, ZL – Zlín, ZN – Znojmo, ZR – Žďár nad Sázavou.

MINOR PLACE NAMES ON THE TERRITORY OF THE CZECH NATIONAL LANGUAGE AS A (HISTORICAL) SOURCE

Summary

The paper focuses on anikononyms / minor place names (names of unsettled objects in the landscape). The names are a testament e.g. to a vanished settlement, to waves of emigration, to former cattle farming, to former mining and processing of minerals. The author shows that the linguistics has what to offer to other fields of sciences and in this way it can contribute to human cognition.

Literatura

„Acta onomastica“, 2010, 51, č. 1, s. 408.

„Čeština doma a ve světě“, 2007, 15, č. 1–2, s. 85.

Český jazykový atlas 2, 1997, red. Jan Balhar a kol., Praha, s. 322 a 325.

Čornejová M., 2009, *Tvoření nejstarších českých místních jmen*, Brno, s. 129–132.

David J., 2002, Nástin dějin těžby stříbrné rudy v okrsku německobrodském, „Acta onomastica“, 43, s. 7–18; rozšířená verze článku dostupná na <http://www.jardavid.ic.cz/text-tezba%20stribra.pdf> [cit. 7. 4. 2013].

- David J., Rous P., 2006, *Neviditelní svědkové minulosti*, Praha.
- Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, Praha.
- Flodrová M., Galasovská B., Vodička J., 1984, *Seznam ulic města Brna s vývojem jejich pojmenování*, Brno.
- Hosák L., 1968, Místní a pomístní jména na Moravě a ve Slezsku jako historický pramen, „*Vlastivědný věstník moravský*“, č. 2, Příloha, s. 14.
- Hosák L., 1971, Místní a pomístní jména na Znojemsku jako historický pramen, „*Jižní Morava, vlastivědný sborník*“, sv. 7, s. 194–198.
- Komárková, Z., 2010, HALDA, HOLDA, „*Acta onomastica*“, 51, č. 1, s. 377–378.
- Matúšová J., 1995, Stopy dolování a zpracování nerostných surovin v pomístních jménech. – *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*, L. Olivová-Nezbedová et al., Praha, s. 403–425.
- Matúšová J., 2010, Die *seifen*-Namen in Böhmen und Mähren/Schlesien. Zur Aussagekraft des namenkundlichen Materials, „*Beiträge zur Namenforschung*“, Band 45, Heft 3, s. 309–326.
- Nováková M., Bibliografický soupis prací PhDr. Libuše Olivové-Nezbedové, CSc., za léta 1962–2007, „*Acta onomastica*“, 49, s. 12–24.
- Olivová-Nezbedová L., 1973, Určování zaniklých osad na podkladě pomístních jmen. – *Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů II*, Uherské Hradiště, s. 63–66.
- Olivová-Nezbedová L., 1983, Problematika určování zaniklých středověkých osad na podkladě pomístních jmen. – *Onomastika jako společenská věda. Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě*, Praha, s. 67–70.
- Procházka R., 1988, Přírodní poměry a vývoj osídlení ve světle archeologických pramenů. – *Drásov 1238–1988*, red. L. Vykoupil – L. Jan – V. Štěpánek, Drásov, s. 9.
- Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek*, 2000, Praha.
- Slovník pomístních jmen v Čechách I (A)*, 2005, Praha.
- Slovník pomístních jmen v Čechách II, B–Bau*, 2006, Praha.
- Slovník pomístních jmen v Čechách III, Bav–Bíd*, 2007, Praha.
- Slovník pomístních jmen v Čechách IV, Big–Bož*, 2008, Praha.
- Slovník pomístních jmen v Čechách V, Bra–Buc*, 2009, Praha.
- Spinková S., 2010, Po stopách dobytka a drůbeže v materiálu Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, „*Acta onomastica*“, 51, č. 1, s. 202–226.
- Spinková S., 2011, K pomístním jménům s etymonem *-drah-* souvisejícím s pohybem dobytka na Moravě a v české části Slezska. – *Jazykovedné štúdie 29 / Život medzi apelatívami a propriami*, red. I. Valentová, Bratislava, s. 102–126
- Šipková M., 2010, Pomístní jména a jejich zpracování ve Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, „*Acta onomastica*“, 51, č. 1, s. 48–78.
- Šrámek R., 1973, Toponymie a výzkum zaniklých osad. – *Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů II*, Uherské Hradiště, s. 57–62.
- Štěpán P., Číslo časopisu *Acta onomastica* věnované projektu Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, „*Naše řeč*“, 95, s. 255–263.
- Utěšený S., 1966, Draha – obciny – pasínky – lada. – *Onomastické práce I*, Praha, s. 105–111.
- Valentová I., 2009, Ku koncepcii připravovaného Slovníka slovenských anojkoným, „*Slovenská reč*“, 74, č. 5, s. 283–291.
- Vermouzek R., 1988, Fifejdy, „*Onomastický zpravodaj ČSAV*“, 29, s. 227–228.